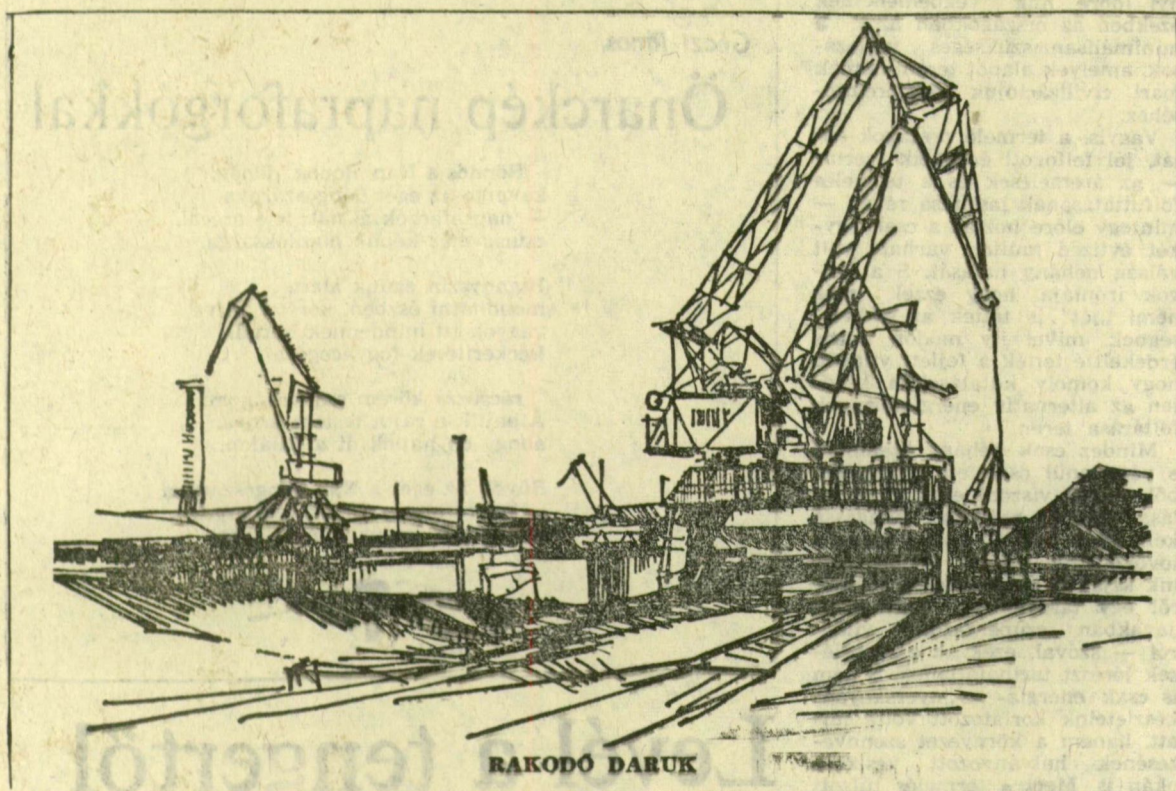

RAKODÓ DARUK

Eljössz máskor is?

— Jó nektek, újságíróknak! Ti mindent olyan könnyen meg tudtok fogalmazni, le tudtok írni. Én képtelen vagyok erre. Én még levelet sem tudok írni...

Pengetik a fiúk a húrokat, énekelnek. Üzemi ünnepségre hivatalosak. Ők adják a műsort — lelkiismeretesen gyakorolnak. Összeszedték a zenekart. Zökkenő nélkül váltanak egyik dalról a másikra. Búszka a tanár — jogosan — „még Budai Sándor is elismerte a gyerekek játékát”.

Hallgatom a ceteramuzsikát: simogató, boldogságos érzés fog el. Irigylem őket a játékuikért, kedvem volna nekem is megpróbálkozni, kézbe venni a pengetőt. Csak egy valami furcsa: a fiúk rezzenéstelen arccal játszanak, a zenéből sugárzó vidámságnak nyoma sincs vonásaikban. Muzsikálnak, énekelnek, hol pattogóra, hol simulékonyra igazítják a ritmust; zenélnék, mert most éppen ez a dolguk.

— Nagyon tetszett — mondom —, de még szebb lenne a muzsika, ha mosolyognátok.

— Gyerünk, gyerekek, még egyszer, és mindenki mosolygjon!

Elröhögik magukat a srácok, összesomolyognak, aztán elmúlik ez is, s ugyanúgy játszanak tovább, mint azelőtt.

— Mindig ez a probléma. Mondom is nekik folyton, ha ilyen képpel játszatok, sírni fog a közönség. Hiába!

Ezek a gyerekek nem tudnak mosolyogva muzsikálni...

„Az otthonunkba érkező valamennyi új növények haját és ruházatát át kell vizsgálni. Ugyanezt kell tenni a szünidőből és a szabadságról való visszatérés után is...” (Részlet a Rigó utcai intézet szabályzatából).

Az intézetbe érkező gyerekekről dossziét nyitnak. Az iratsómozó a személyi adatok mellett tartalmazza a „körelőzményeket” is; a feljegyzéseket átolvasva elméletben összeáll egy körkép. Az adminisztráció itt fontos szerepet kap, hiszen a más intézetekből ide helyezett gyerekekről egyébként aligha tudnának bármit is a nevelők.

T. János dossziéjából:
Börtönkórházban született 1967-ben.

Normális testalkatú, tüdeje..., szíve..., reflexei..., értelmi fejlettsége..., betegségek..., stb.

Hozzáértartozója nincs. Nem látogatják. A kinti világgal való kapcsolat kialakítására nincs igénye. Patronáló szülője nincs. Lakhelyei: a mindszenti, majd a szegedi Londoni körúti nevelőotthon, most a Rigó utcai intézet.

Részlet a jellemzéséből: „Amikor hozzánk került, rendkívül félénk, zárkózott, halk szavú volt. Mindentől és mindenkitől idegenkedett. Eleinte többször is ágyba vizelt, ma már ritkábban. Már az első napon meglepett, de estére visszakerült... Egy idő óta teljesen megváltozott. Meggyőződése, hogy itt őt senki nem bántja,

mindent megkap, amire szüksége van. Hangulata, munkakedve jó, de néha éles dühkitörések lesznek úrrá rajta...”

— En? Két és fél éves korom óta. És te?

— Mióta megszülettem...

— Téged is kórházban felejtettek, mi? De ne búsulj, jelentkezik még a szüleid! Most már elég jól keresel, várható, hogy egy nap felbukkannak.

— En sokat gondolkodok az anyámról. De mert soha nem láttam, nem tudom elképzelni, milyen lehet. Milyen lehet az arca, a haja, a keze...

— Te még örülhetsz! Sokáig én sem tudtam elképzelni az anyámat. Nagyon vártam, egyszer végre találkozhasak vele. Gondoltam, sejtettem, hogy csalódni fogok.

— Jó vicc! Sejtetted! Évekig nem volt kíváncsi rád!

— Emlékszem, aznap éppen éjszakai voltam. Délután bejötték a lányok a hálóba: várnak lent, mondták. Hát akkor jött el az anyám. Furcsa volt. Néztük egymást..., és én elkezdtem bőgni. Vele volt a bátyám is. Róla addig nem is tudtam.

— Folytasd csak! És este bentél dolgozni és mindent elszűrtél, balhéztál is a művezet. Aztán napokig a varrógépet nyújtad. Szoknyát varrtál anyádnak meg egy blúzt. Mutasd csak meg! Még most is ott van a szekrényedben, nem volt alkalom átadni. Na bőgi már, kis hülye, lehet, hogy nem is lett volna jó neki.

— Hagyd már békén! Ő legalább találkozott az anyjával. Én csak képről ismerem az enyémet. Másfél éves voltam, amikor a testvéremmel bezárt minket a kamrába és elment. Nem tudom, meddig voltunk ott bent. Azt mondják a szomszédok, hogy nagyon sírtunk és éhesek voltunk. Ők találtak meg bennünket. Hát így kerültem én állami gondozásba. Apámat eddig háromszor láttam. Először ötödikes koromban találkoztunk. Megkeresett az intézetben. Részeg volt. Mindenki röhögött és én nagyon szégyelltem magam. Kértem, hogy többet ne jöjjön. De még kétszer eljött. Persze akkor is piásan. Elbújtam, amikor megláttam.

„Maradj még, ne siess. Most már nemsokára itthon lesznek a délutánosok is. A textiltel dolgoznak, meg a ruhagyárban. Velük is beszélhetsz.

Gyere, megmutatom a szobámat! Na, mit szólsz hozzá? Ez a mienk. Négyen lakunk benne. Tetszik? Ez az ágy az enyém. És itt fölötté az a polc, ez is az enyém. És ezek a könyvek. Ez egy Kass János-plakát, az egyik nevelőnőtől kaptam. A szekrényből ez a rész az enyém. Ezek a ruháim. Ezt a kosztümöt a Kárársz utcai szabósnál varratam. Majdnem a fél fizetésem ráment. De ilyen itt nincs senkinek. Cukkolnak is a lányok, amikor randira megyek. El se hiszi a fiúk,

hogy ágás vagy! Ez a varrógépem. OTP-re vettem. Szoktam itthon is varrni, főleg a lányoknak meg a nevelőnőknek. Kell a pénz. A szakmát az Ifjú Gárdában tanultam. Van rádióm és vasalóm is. Lemezeim is vannak. Lemezjátszót majd ezután veszek.

Tudod, itt mindenki váltott ifjúsági takarékbetétet. Nekem már 15 ezrem van benne. Ha innen kimegyek, szükségem lesz a pénzre. Nagyon szeretnék egyszer lakást venni. Bár tulajdonképpen jól érzem itt magam. Van kivel beszélgetni, hülyéskedni. Járunk moziba meg diszókba; lehet kimenőt kérni. Tavaly voltunk páran Görögországban az Express-szel. Szóval jó itt, de te talán el sem tudod képzelni, mennyire szeretnék egyszer egyedül lenni. En mióta az eszemet tudom, mindig intézetben életem. Nagy hálók, sok egyforma ágy. Felkelés, lefekvés — menetrend szerint. Étlkezés, tanulás, pihenés, játék — menetrend szerint. Amikor az egyik intézetben megszoktam, másikkba kerültem. Óvodás, alsó aztán felső tagozatos nevelőotthon. De egyikben sem lehetett kilógni a sorból.

Ugy érzed, magadban talán nem is létezel. Hogy is mondják? Szóval individuum nincs, csak nagy közösség. Magaddal foglalkozni, magadat megismerni nincs is lehetőség. Most biztosan nevetni fogsz azon, amit mondok. Amikor egyedül, csak magammal akartam lenni, bezárkóztam a W. C.-be. Persze, sokáig itt sem filózhattam, valaki mindig ráment, verte az ajtót... Hát ezért szeretnék egyszer a saját szobámban élni. De félek is az önállóságtól. Talán majd nem is tudok vele mit kezdeni. Mentek már el innen, mióta én itt vagyok — biztosan mondták, ez amolyan átmeneti életforma az intézeti és a kinti élet között —, az egyik lánynak már gyerekei is vannak. A barátnőm, meg Éva néni volt is náluk. Azt mondják, szép lakása van, rendes a férje. De a másik lány, aki innem nemrég elment, már el is vált. Azaz, otthagya a férjét. Mert nem tudott főzni. Meg mert nem volt jó háziasszony. Azt mondják, az anyósa mindig gúnyolta; neked meg a telefonálás is probléma.

Hát látod, ettől félek én is. Ugyan hol tanultunk volna mi meg főzni? Sokan vagyunk, be kell osztani, ki megy a konyhába. Kévsz itt a két rezsó a főzni tanuláshoz. Szóval, félek, nehogy az én családi életem is olyan legyen, mint a szüleimé volt. A szomszéd szobában van egy lány, azazhogy asszony, aki nemrég került ide. A férje elhagyta, még a gyerek születését sem várta meg. A kicsi is állami gondozott lett, kint van a Bal fasorban...

Neked vannak gyerekeid? És ugye jó a te gyerekeidnek... Eljössz máskor is?”

— Jó nektek, újságíróknak! Ti mindent olyan könnyen meg tudtok fogalmazni, le tudtok írni. Én képtelen vagyok erre. Én még levelet sem tudok írni. Igaz, eddig még nem is volt kinek.

LADÁNYI ZSUZSA

Megkérdeztük...

Az önkéntes ember

Én még ahhoz a hülye generációhoz tartozom, amelyik akkor érezte jól magát, amikor dolgozott. Ha annyi forintom lenne, ahány sóprút tíz év alatt megkötöttem, talán szóba se állnék magával. Háromszáz naponta nyugodtan számíthatunk, azon alul, nemigen adtam. Egy év alatt háromszáz munkanap, számolja ki, mennyi sóprút az Kilencvenezzer? Ezt szorozza meg tízzel. Hamar lehetne milliós belőlem.

Arról ne beszéljünk, hogy miért jöttem ide, a falemezben dolgoztam, de arról többet egy szó se essék. Könnyű lenne nekem most a mellettem dőlni, hogy én vagyok a tiszta ember, aki miatt eljöttem, az meg a fekete. Nem él már, Isten nyugosztalja szegényt, nem tud közbeszólni, nem tudja védeni magát. Magam vagyok, nincs ellenfelem, nem tud visszabeszélni a föld alól. Maradjunk abban, hogy nekem ott nem tetszett a dal, fogtam a kalapom. Nem az első szóra, higgye el, nagy oka volt annak.

Ótkor én már bent vagyok, pedig csak hatkor kezdődik a munka. Önkéntes ember vagyok én, nem szeretem, ha molesztálnak. Amit tudok, azt úgyis megcsinálom, énneltem nem jártassa senki a bagólesőjét. Ha mégis zörög valaki, megkérdezem, mit akar. De sokan mondták már a szemembe is: bolond maga? Minek hajít annyira?

Nehéz szakma ez, nekem elhihető. De sokat szenvedtem, rengeteget erőlködtem, mire belejöttem! Bontottam, kötöttem, bontottam, megint kötöttem, amíg jó nem lett. Arra is gondoltam, most lenne jó arrébb állni, még az elején. Csak az hiányzott volna! Én vállaltam, ha belegebdek is, megtanulom. Nehezen megy? Nem baj, legalább nehezen felejttem el.

Amíg köthettem, én voltam az úr. Nekem senki nem mondta, mennyit csináljak, mennyi a norma, de azt se, hogy milyen a rossz sóprút. Csak bólogattak. Ha én azt mondtam, nekem ez nem tetszik, akkor nekik se tetszett. Úgy néz ki, mint a sündisznó, ezt nem adhatom ki a kezemből! Ők is úgy látták, éppen olyan, mint a sündisznó. Az előfordult, hogy megvizsgálták: ne erőlködjön, az anyag ilyen, ebből jobbat nem lehet csinálni. Nem lehet? Akkor szereztetek jó anyagot! Exportra nem megy ez, ennek jónak muszáj lenni! Miért kapjátok ti a fizetéseteket, ha nem tudtok jó anyagot adni a kezembe? Az én dolgom az, hogy kössék, a tiétek meg az, hogy gondoskodjatok rólam. Hol van a jó anyag, azt mondjátok meg? Ne azt, hogy úgyis jó! A bolond gyerek is tudja mondani, úgyis jó.

Fordított ember vagyok én, szívtam őket, mint a bokrot. Azért vannak, hogy kéz alá dolgozzanak. Semmit csinálni otthon is tudok, nem kell nekem azért bejönni a gyárba. De ha bent vagyok, akkor ne vakarózzunk közösen, hanem dolgozzunk együtt! Nekik jó, ők megkapják a pénzüket, ha fűl, ha nem fűl.

Vertem ezért is a balhét: jaj, de szép épület, jó lesz benne dolgozni. Szemre szed is, de nem jól van megcsinálva, az biztos. Sok benne a penészes por meg a kén. Olyan tudós pedig nincsen, amelyik erre a kettőre rámondja, ez a helyi levegő. Nem éreztem rosszul magamat, csak zavart nagyon: ráköpök a cirokra, véres. Mutatom a főnöknek is, azt mondja, ne húzd az időt, menj orvoshoz, de azonnal. Megint köpök, megint véres. Az orvosok ide-oda zavarásztak, de mondani semmit nem tudtak. Menjek a tudógondozóba, menjek a kezelőorvoshoz. Kírtak, de én otthon is köpöm a véreset. Torokvizsgálat, az is negatív. Ötvenkét napot Deszken is lehúztam a szanatóriumban, csináltak velem olyanokat, máig se tudom, mit, mert a szememet is bekötötték, mégse tudták kitalálni, mi a bajom. Vagy nem mondják meg. Az lett a vége, hogy eltűntek a munkától.

Kérdeztek itt bent, hová akarok menni? Kocsikísérőnek talán? Az nem jó, mert nagy a hőingado-

zás. Hát raktárosnak? Kérem, én beteg vagyok, nem válogathatok, tegyenek oda, ahová akarnak. Van itt is, a raktárban, olyan hideg télen, majdnem megesz a fene, de ez nem számít hőingadozásnak, úgy látszik, és a levegő se olyan haj, de tiszta.

Kocsmába ritkán megyek, akkor is csak futó vendég vagyok. Elszoktam a meccstől is. Azért fizessek, hogy behergelhessem magam? Mert azt látom, hogy a pályán senki nem dolgozik tisztesen. Hazamegyek, van egy fűzetem, azt vezetem. Totózik a fűzetbe, Elszórakoztat. Nyerni? Rájöttem, minél jobban variálom, annál jobban nem megy. Bejártam a totózóba is, órákig elhallgattam a nagyon okosokat, hogyan kell csinálni.

Azt hiszem, a magam kilométerét én már megfutottam. Úni, lábat lógatni még most se tudok, ha nincs más dolgom, fogom a sóprút, amíg más dohánnyik, föl-sóprók körülöttem. Ilyen hülyeségeket is szoktam csinálni. Ha kezembe adnák a nagy sóprút, hogy csináljak rendet? Az a baj, ott ülnek, ahol nem kellene, ahol pedig kellene, ott adakoznak. Tanul két ember, de csak papíron, mert a valóságban a szája jár, a keze nem. En azt mondom, ha látom, ki kellene találni inkább a munkaterápiát, de egy fillért nem adnék nekik. Följebb meg azt mondják, nem lehet nekik szólni, mert akkor elmennek. Ha nem dolgoznak, akkor viszont nem keresnek, adjunk nekik ötven forintot. Ököllel verem a fejem: marhák vagyunk mi? Már csak az hiányzik, hogy homlokon csokoljuk őket, amiért méltóztatnak nem dolgozni. Ezeknek nem az a szocializmus épül, ami nekem? Ne dolgozzanak annyit, mint én, csak annyit, amennyit a vállalat érdeke megkíván.

Velem akarja megvizsgáltatni a mustasóprúkat itt az irodában? Hagyjuk el, nem jó vége lesz annak. Itt van egy kis baj, az összeresztésnél. Nem nagy hiba, de kijavítani se lett volna nehez. Jön a dolláros vevő, az aztán kifricfrazza ám. Annak nincs szempontja, hogy ne bántuk a Julist vagy a Józsit, ő csak a sóprút nézi. De azt megnézi! Itt van a nyakkendő sóprút, posztó van a nyakán, azért nyakkendő. Erre nem mondhatok semmit, csak az a baj, hogy kezd bepenészedni. A vevő félre teszi, vissza-küldi.

Miért nem lettem művezető vagy mérő? Nem foglalkoztam evvel a gondolattal, de nem is lenne jó. Nem szabadna ilyen magamfajta oda engedni, mert én az első percben azt mondanám valakinek, akin látom, hogy farral áll a munkához, hogy menj haza szépen. Ezt, ugye, nem lehet megcsinálni. Visszaküldem oda, ahol fölvettem. Ha nekik jó, dolgozzanak vele. Ellenben, ha látom benne az akaratot, adnék még neki egy hónapot, hadd tanuljon.

Most is mondják, mi van, tata? Nem normás, minek jön be ötkor? Mit mondjak nekik? Azért jövelek be, mert nem akarok elkésni. Bemegyek a cirokszemébe, szedem ki a spanglit meg a madzagot. Háromnegyed hatkor már viszem a brigádevetőnek, ezt még tudjátok használni. Benne vagyok a brigádban, ott se legyek hiába a listán. Nekem ez a társadalmi munkám.

Kértem azt is, itt az a sok kockaléc, amiből a sóprúnyál lesz, majd én azt összerakom. Dróttal van összekötve, ha begyullad, nem lehet rá sóprút kötni. Szétszedem, szelísen összerakom. Ami már megvan, az ne menjen pocskába. Rá is vagyok utalva, mert kevesebb a fizetésem, amióta beteg vagyok. Ha nincs túlóra, ezt csinálom. Télen, zimankóban is. Teljesen rám tartozik, mikor csinálom.

Van, amikor szaladok is, olyan hülye vagyok. Mennék vissza kötni, de félek az orvostól. Hamar rávágja ám: maga minek jön ide, ha nem tartja be az utasításmat? Beteg vagyok, kötelességeim vannak, maradok, ahová tettek. (Elmondta Répási István, a szegedi sóprúgyárban.)

HORVÁTH DEZSŐ